

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ ПРОЗИ

У статті здійснено спробу аналізу розвитку теорії китайської прози на межі ХХ–ХХІ ст. Порушені питання розуміння прози літературознавцями Сходу, її особливостей та класифікації. В основу теоретико-методологічного дослідження покладено наукові доробки китайських та українських літературознавців сучасності.

Ключові слова: проза, китайське літературознавство, теорія, проблема.

«Література повинна слугувати
інтересам життя, інтересам народу,
Батьківщині» [7; 6].

Лу Сінь

Китайська література стрімко увійшла в ХХІ ст. довівши, що цілком заслужено посідає одне з провідних місць у світовій літературі. Проза в китайській літературі має давню історію та традиції. Основу сучасної китайської прози було закладено на початку ХХ ст., видатний письменник Лу Сінь, а за ним й Го Можо, Ай Цін розкритикували мораль феодального ладу. «Рух 4 травня» ознаменував для літератури Китаю новий етап розвитку. Першою подих вільної хвилі відчула розповідь – короткий та мобільний прозаїчний жанр. За ним зазнала перетворень повість, яка у 1970–1980 рр. пережила феєричний розквіт, а з початком 1990-х років стали відчутні зміни й у романі. Мова китайської прози дедалі більше набуває ознак розмовного жанру: з'являється ціла низка революційних памфлетів та статей, а також романи, написані на діалекті, та романи про життя за кордоном (наприклад, роман Не Хай Хуа «Квітка в морі зла» [4; 114]), гострі психологічні романи про життя у селі (Гу Хуа «В долині лотосів»).

Китайська проза ХХ ст. досліджена відносно слабо. Основна причина полягає у практиці «дисциплінарних норм» [8], тобто свідомо встановлених «норм» у літературі. Сучасні дослідження дають основу для зміни статусу прози: увага зосереджується на стилістичній емоційності, вивчаються можливості побудови «дисциплінарних норм» на основі поваги до художнього твору [8; 9; 10]. Заступник голови Асоціації китайських письменників, літературознавець Чжан Цзянь (张健) стверджує: «Першою чергою необхідно проаналізувати стилістичні дослідження прози, вивчити можливість будівництва нових норм, а потім зробити протиставлення «проза-норма» [8]. Професор університету сучасної китайської літератури Чень Цзянь Хуей (陈剑晖) у своїй праці «Критика китайської літератури ХХ ст.» (世纪中国文学批评史) про прозу ХХ ст. пише: «Теорія прози ХХ ст. має серйозні недоліки: по-

перше, теорія прози не є незалежною; по-друге, саме поняття прози є досить розмитим; по-третє, не має чіткої системи теорії прози» [8]. Професор Китайської академії суспільних наук та літератури, дослідник китайської прози Лін Фей (林非) підкреслює: «Проза виражає внутрішні переживання, мета прози – показати суспільне життя або взаємодію з природою, проза – це вибух справжніх почуттів, щоб привернути увагу читачів» [9]. Професор китайської літератури, дослідник нової та новітньої китайської прози Ван Кай Чжі (王开志) у своїй роботі «Огляд пізнавальної природи прози» (对散文根性认知的再认识) зазначає: «Проза – раціональна та систематична, проза – високо персоналізована, вільна...» [8]. Глибоко досліджував прозу з погляду філософії культури Лоу Чжао Мін (楼肇明), який вказав: «По-перше, сутністю прози є культура... Культура – це природа прози...» [10]. Саме зв'язок культурної самобутності та естетичної оцінки має вагоме значення у китайській прозі.

У 1990-ті роки починається бум «нової прози», що характеризувалася як різноманітністю стилів і жанрів, так і інтересом до минулого країни. На традиційну концепцію прози впливає модерністська проза Заходу, що дає змогу розширити спектр методів і творчого стилю художньої літератури. На IV з'їзді Союзу китайських письменників було зроблено акцент на «розкріпаченні свідомості», з середини 1980-х років поетапно видається велика кількість літературних журналів, з'являються праці китайських літературознавців, такі як: «Еволюція прози 1980-х років», «Буржуазний лібералізм» тощо. Прозаїки розвивали основну ідею «нової прози», а саме: звільнення свідомості, зміну філософії мислення, багате та глибоке розуміння суспільного життя, відчувається підсилення образу особистості, змальовуються відверті почуття. За словами Чень Цзянь Хуей (陈剑晖): «1990-ті рр. – китайський феномен прози» [8]. Ретельний аналіз доробку 1990-х років показує, що проза як явище – життєвий досвід, культурна якість твору, де мета розповіді – стилістичні інновації. Трансформаційні перетворення прози в 1990-х роках спричинили серйозний імпульс до поживлення читацької спроможності та «культурної грамотності». Лю Мін (刘敏) прозу 1990-х років визначає як «прозу епохи глобалізації» [8].

Якщо проза першої половини ХХ ст. пройшла під гаслом «шляхом страждань та боротьби» [5; 680], то новітня проза Китаю – «будуємо нове життя». Головні представники новітньої прози: Ван Мен (王蒙) («Гурман»), Лін Бай (林白) («З коханими не розлучайся»), Ван Сяоін (王小鹰) («Густий туман»), Чжан Цзе (张洁) («Остання висота»), Фен Цзіцай (冯骥才) («Останній день Єви») тощо. Прозі притаманна легкість та природність мови, вона дає чітке уявлення про життя китайського народу, з'являються твори, які з позиції сучасного читача дають оцінку «десятирічній смуті» [5; 3], твори, у яких відчувається людське лихо, тривога про можливість повторення страждань.

В основу сучасної літературної прози покладена динаміка проникнення різних традицій та вплив міжкультурної взаємодії. В останні роки в Китаї набирає розквіту масова культура, формується інформаційне суспільство, розпочався період комерціалізації символів національної традиції. Спостерігається тенденція повернення до «традиційної оповідальної сюжетної прози, яка формувалася в межах класичного китайського роману» [6; 132] та переосмислення західної літератури. Тлумачення сучасної прози як жанру художньої літератури існує у широкому та вузькому розумінні. У «Сучасному китайському словнику» під прозою (散文) розуміється: 1) «指不讲究韵律的文章» [11; 968] – твір у якому не звернено увагу на риму; 2) «散文 (prose;essay) 是与诗歌、小说、戏剧并称的一种文学体裁, 指不讲究韵律的散体文章, 包括杂文、随笔、游记等» [11; 968] – проза є жанр літератури, що включає в себе поезію, повість, драму, але не передбачає рими, у тому числі зараховують есе, нариси, опис подорожі тощо.

Згідно з сучасною класифікацією за змістом та характером сучасна китайська проза поділяється на: оповідну (叙事散文), ліричну (抒情散文), пейзажну (写景散文) та філософське есе (哲理散文).

Оповідна проза – оповідь про людей або речі, опис конкретних речей. Виділяється розуміння автора та почуття, присутній сильний ліричний зміст. Оповідна проза орієнована на розвиток і зміни в процесі опису персонажів і подій, відображення природи речей, часу, місця та інше, тема обирається з одного кута. Оповідна проза зосереджує увагу на характеристиці головного героя, на його внутрішньому стані, наприклад, «Фуджино» («藤野先生») (Лу Сінь (鲁迅)).

Автор *ліричної прози* зосереджується на власних почуттях та висловлює свою думку. Ліричне почуття прози щире, яскраве, автор використовує символіку, наприклад, Мао Дунь (茅盾) у творі «Біла тополя» («白杨礼赞»), Вей Вей – «Ніжне прощання» («依依惜别的深情»).

Пейзажна проза, змальовуючи природу водночас виражає душевний стан, стан почуттів. Пейзажні сцени не тільки зображують, а й пояснюють атмосферу, передають думки та почуття (наприклад, «Три ущелини» («长江三峡»)), що належить перу Лю Бай Юй (刘白羽)).

Історія та культурна традиція глибоко приховані в філософській китайській прозі. *Філософське есе* – символічне мислення, в основу якого покладено повсякденне життя, ідеологічні та емоційні риси людини, її світосприйняття, дух веселощів та спокою. Філософське есе тривимірне, розкриває систему мислення через асоціації. Відчувається перспектива інтеграції природного та суспільного. Філософська проза – емоційне мислення, адже вираження ідей залежить від емоцій. Природа довкола: у суспільстві, у

повітрі, в серці людини... Філософська проза дає можливість зрозуміти первинний сенс буття.

Особливостями китайської прози є:

1. Форма розкидана, а душа ціла (形散而神不散). Прозі властива свобода, вона існує без обмежень у часі та просторі. Описує розвиток подій, характери, в основу покладена лірика.

2. Глибока художня концепція (意境深邃). В основу покладений авторський досвід, емоційна відкритість, ліричність. Через уявлення та асоціації читач занурюється у світ автора, його глибинну істину, його неосяжну мрію.

3. Красива та лаконічна мова (语言优美凝练, 富于文采). Мова наповнена музикою та свіжим повітрям, як дзвінки, щирі, лагідні крапельки дощу. Мова прози – проста та затишна, природна та плавна, за допомогою кількох слів можна зобразити яскравий образ, розкрити глибокий настрій суспільства. Проза не тільки розширює світогляд читача, піднімає настрій, надихає на лицарські вчинки, а й покращує мовні навички.

Атрибутами китайської прози з погляду змістовності є різнопланові сюжети, а за формою – мова прози та структура не має чіткої системи, вона хаотична. Новітня проза є не більше, ніж теорія категорій, яка дає відповіді на запитання: що таке проза; естетичні характеристики новітньої прози; оцінка коментаря прози тощо. Самі ці «категорії теорії» і є відправним пунктом сучасного дослідження прози в Китаї.

Багато китайських літературознавців вважають, що деякою мірою, можна стверджувати, що проза – це національне досягнення 1990-х років. Але також підкреслюють, що проза має бути пильною, не можна сліпо вірити в силу раціональних думок. Отже, упродовж ХХ ст. проза еволюціонує, вона об'єднує власні думки автора та наукові знання, чітко простежується духовний розвиток прози. У ХХ ст. китайське суспільство пережило ідеологічні та культурні злети та падіння, а це своєю чергою відбилося на розвитку теорії літератури в Китаї в цілому та на розвитку теорії прози зокрема. ХХІ ст. – це епоха вільного розвитку особистості, вільного висловлювання внутрішніх почуттів через прозу, саме тому китайська проза набирає ширшого значення. Теорія сучасної китайської прози тільки починає робити рішучі кроки розвитку, поєднуючи літературну спадщину Сходу та здобутки країн Заходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Взлетающий феникс : Современ. кит. проза / [Сост.: Захарова Н.В. и др. ; Редкол.: Янин В.Л. (председатель) и др.]. – М. : Изд-во МГУ, 1995. – 289 с.
2. Желуховцев А. На распутье: Китайская литература сегодня / А. Желуховцев // Литературное обозрение. – 1981. – № 1. – С. 80–85.
3. Желуховцев А.Н. Компания вокруг романа «Речные заводы» в Китае [рец. на кн. Ши Най-ань «Речные заводы» (М., 1959; в 2-х тт.)] /

А.Н. Желуховцев, А.П. Рогачёв // Народы Азии и Африки. – 1978. – № 1. – С. 80– 91.

4. Малявин В.В. Китайская цивилизация / В.В. Малявин. – М.: ИПЦ «Дизайн. Информация. Картография»: ООО «Издательство Астрель»: ООО «Издательство АСТ», 2001. – 632 с.

5. Поэзия и проза Китая XX века : О прошлом – для будущего : [Сборник] / [Сост. Г.Б.Ярославцев, Н.В.Захарова]. – М. : Центрполиграф, 2002. – 686 с.

6. Урусов В. Нові тенденції в китайській літературі на початку XXI століття / В. Урусов // Китайська цивілізація: традиції та сучасність. Зб. ст. – К.: 2007, С. 132 – 139.

7. Федоренко Н.Т. Очерки современной китайской литературы / Н.Т. Федоренко. Государственное издательство художественной литературы: М., 1953. – 256 с.

8. 张健 周维东。 散文研究：在“反规范”中求“规范”。 中国文学网。(Чжан Цзян. Дослідження прози. січень 2008). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.literature.org.cn/Article.aspx?ID=38404>.

9. 林非。 散文创作的昨日和明日。 文学评论, 1987 (Линь Фей. «Проза створена учора і сьогодні»). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.literature.org.cn/article.aspx?id=2092>.

10. 楼肇明。 关于散文本体性的思考。 文艺评语, 1995. (Лоу Чжао Мин «Думаючи про прозу». Літературний відгук.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.literature.org.cn/article.aspx?id=2503>.

11. 现代汉语词典 (第 5 版) /中国社会科学院语言研究所. 词典编辑室编. – 北京 : 商务印书店, 2005. – 1958 с. (Сучасний китайський словник (5 видання) / Інститут мовознавства Китайської академії соціальних наук).

В статье предпринята попытка анализа развития теории китайской прозы на рубеже XX–XXI вв. Затронуты вопросы понимания прозы литературоведами Востока, ее особенностей и классификации. В основу теоретико-методологического исследования положены научные труды китайских и украинских литературоведов современности.

Ключевые слова: проза, китайское литературоведение, теория, проблема.

The article attempts to analyze the development of the theory of Chinese prose in the late XX–XXI centuries. Take up the questions of understanding the prose of the East literary theorists, their peculiarities and classification. Based on the theoretical and methodological research rework of specialists in study of modern Chinese and Ukrainian literature.

Keywords: prose, theory of East literature, theory, problem.